

بسم الله الرحمن الرحيم

www.Ketab.ir

سرشناسه:	فلاح، محمدجواد؛ ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور:	انسان‌شناسی از منظر علامه طباطبائی (علیه السلام)؛ با رویکرد نیازمحوری و پاسخ به شبهات / محمدجواد فلاح؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری:	۲۹۶ ص.
شابک:	978-600-441-158-5
فروست:	مجموعه مبانی نظری اسلام؛ ۵۲
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
موضوع:	طباطبائی، سید محمدحسین. ۱۳۶۰ - ۱۲۸۱؛ دیدگاه انسان کامل
	Tabatabai, Sayyed Muhammad Husayn - Views on man (Mysticism)
موضوع:	طباطبائی، سید محمدحسین. ۱۳۶۰ - ۱۲۸۱؛ دیدگاه درباره انسان‌شناسی فلسفی
	Tabatabai, Sayyed Muhammad Husayn - Views on Philosophical Anthropology
موضوع:	انسان‌شناسی
موضوع:	انسان (اسلام)
	Theological Anthropology - Islam
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی - دفتر نشر معارف
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۶ الف ۸/۷
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۸۳
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۴۹۲۸۳۳۶

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «مبانی نظری اسلام»: ۳۲۱۱۰۳۶۶ - ۲۵

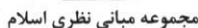
صندوق پستی: ۶۱۷۳ - ۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: andishe@maaref.ac.ir

انسان شناسی از منظر علامه طباطبائی رحمۃ اللہ علیہ
با رویکرد نیازمحوری و پاسخ به شبهات

دکتر محمد جواد فلاح

عضو هیئت علمی دانشگاه معارف اسلامی

انسان شناسی از نظر علامه طباطبائی (ع)

نهاد نمایندگی، مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

حروفچین: اعظم یزدلی / ویراستار: امیرعباس رجبی

بازبین نهایی: غلامحسین جوادپور / صفحہ آئینہ عید نائینی

طرح جلد: کارگاه طراحی سه در چهار

طرح جلد: کارگاه طراحی سه در چهار

ناشر: دفتر نشر معارف / نوبت چاپ: ۱۱ بهار ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

شاک: ۵- ۱۵۸- ۴۴۱- ۶۰۰- ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراكز بخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۰۴

■ اراک: ۰۳۸-۳۲۲۲۹-۰۸۶ ■ ارومیه: ۰۴۴-۳۲۲۵۴۶۴۱ ■ اصفهان: ۰۳۱-۳۲۳۵۱۳۴۱ ■ اهواز: ۰۳۲۲۳۸-۰۰۰

■ تهران: ۸۸۹۱۱۲۱۲-۰۲۱ ■ خرم‌آباد: ۳۳۲۲۳۷۱-۰۶۶ ■ رشت: ۳۳۳۳۴۵۶۹-۰۱۳ ■ زنجان: ۳۳۳۶۶۴۲۵-۰۲۴

■ ایلام: ۰۹۱-۷۷۵۵۱۸۸ ■ یجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۱۲۲۸۳ ■ بندر عباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷ ■ سرحد: ۰۵۶-۳۲۲۲۴۱۷۹

■ ساری: ۰۱۱-۳۳۲۵۳۰۲۰ ■ شهرکرد: ۰۳۸-۳۲۲۴۳۲۲۲ ■ شیراز: ۰۷۱-۳۲۳۴۴۶۱۴ ■ قزوین: ۰۲۸-۳۳۲۴۰۰۷۶

■ قم: ۳۷۷۳۵۴۵۱-۰۲۵ ■ کرج: ۳۴۴۳۵۲۹۰-۰۲۶ ■ کرمان: ۳۲۲۳۱۴۶۶-۰۳۴ ■ کرمانشاه: ۳۷۲۳۸۴۱۱-۰۸۳

■ گرگان: ۳۲۲۳۷۸۸۰-۰۱۷ ■ مشهد: ۳۲۲۲۰۱۱۹-۰۵۱ ■ یاسوج: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵ ■ یزد: ۳۶۲۳۰۳۳۱-۰۳۵

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir؛ وبگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آمازین

علامه سید محمدحسین طباطبائی رحمته الله علیه، حکیمی ژرف اندیش و شخصیتی کم نظیر در جهان اسلام است. آگاهی عمیق از علوم مختلف، از جمله فلسفه، عرفان، اخلاق، حدیث، تفسیر و... همچنین دقت بالای کلمات، در تعقل و کاربرد ضوابط در فهم و تحلیل مسائل و تولید معرفت های نوین، از جمله ویژگی های این شخصیت ارجمند است. علاوه بر این، برخورداری از فضیلت های اخلاقی و معنوی و نیز بینش مثال زدنی به شریعت، ایشان را نمونه بارز و شاخص حکمت، عقلانیت و دیانت در میان حکمای بزرگ اسلامی ساخت.

بخش قابل توجهی از اندیشه ها و آثار این حکیم سترگ، به «انسان» معطوف است. موجودی که برترین امتیاز، یعنی جانشینی خدای متعال بر زمین است. چرایی این آموزه اسلامی، کانون توجه و تحقیق اندیشمندان دین شناس بوده است. همه طباطبائی رحمته الله علیه، با ملاک قرار دادن دین و عقلانیت دینی به عنوان معیار شناخت انسان، علامه بر بحث و بررسی در آثار مهم خویش به ویژه تفسیر المیزان، آثار مستقلی را به بحث و تحلیل انسان اختصاص داده است. ایشان به پرسش های اساسی در عرصه انسان شناسی پرداخته و با عطف توجه و تعمق در حقیق وجودی انسان، بر اساس عقل و دین پاسخ داده است. نظام انسان شناسی ایشان، نظامی عقلی-دینی است. روشی جامع که دو عطیه ویژه الهی، یعنی عقل و دین را در وجود انسان همراه و متمرکز کرده و حقیقت این موجود شایسته جانشینی خدا را، شناسایی و معرفی کرده است.

اثر حاضر، حاصل تلاش پژوهشگر ارجمند جناب آقای دکتر محمدجواد فلاح است که با توجه به آثار و اندیشه‌های والای علامه طباطبائی (ره)، تدوین یافته و در اختیار دانشجویان، اساتید و دیگر جویندگان معارف و حیانی اسلام قرار می‌گیرد. امید است این اثر گامی موثر در راه توسعه و تحکیم عقلانیت و دیانت در جامعه فرهیختگان و خدمتی مقبول به دب. و فرهنگ، سعادت بخش اسلام محسوب شود.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، ضمن تقدیر از زحمات محقق محترم و تشکر از ارشاد علمی اثر، جناب حجت‌الاسلام آقای دکتر رضا رضایا و جناب آقای دکتر غلامحسین گراه، از کوهنوردان مدیر محترم گروه پژوهشی مبانی نظری اسلام حجت‌الاسلام آقای دکتر حسن ناسی آزاد، سرهمکاری صمیمانه مدیر محترم امور پژوهشی جناب آقای سید سعید روحانی کمال تقدیر دارد.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

فهرست مطالب

۱۷.....	سخنی با استادان محترم / عارف اسلام
۱۹.....	طلیعه سخن

درس اول: درباره انسان شناسی

(۲۳-۴۸)

۲۳.....	اهداف درس
۲۳.....	اهمیت انسان شناسی
۲۴.....	چرایی و چیستی انسان شناسی
۲۶.....	رویکردها در شناخت انسان
۲۶.....	یک. انسان شناسی طبیعی (تجربی)
۲۸.....	دو. انسان شناسی فرهنگی
۲۶.....	سه. انسان شناسی فلسفی
۳۲.....	چهار. انسان شناسی عرفانی
.....	پنج. انسان شناسی دینی (وحيانی)
۳۷.....	جایگاه انسان شناسی دینی
۳۸.....	انسان شناسی در اندیشه علامه طباطبایی
۳۹.....	درباره علامه طباطبایی
۴۲.....	مهم ترین آثار علمی علامه طباطبایی

- ۴۲ یک. آثار عربی
- ۴۲ دو. آثار فارسی
- ۴۳ نکته‌هایی اخلاقی - علمی از زندگی علامه
- ۴۳ یک. سلوک اخلاقی
- ۴۴ دو. پرهیز از مدرک‌های اعتباری
- ۴۴ سه گفتن صریح «نمی‌دانم»
- ۴۴ چهار. اقبال از پاسخگویی به سؤالات
- ۴۵ پنج. عشق به حق بیت در عین بهره‌مندی از مقام علمی
- ۴۵ شش. توجه به خاراده
- ۴۶ هفت. ترجمه حیوانات
- ۴۶ هشت. اهتمام در انجام امور شخصی
- ۴۷ پرسش‌های درس
- ۴۷ منابعی بیشتر برای مطالعه

درس دوم: پی‌گونی خلقت انسان

(۷۶-۴۹)

- ۴۹ اهداف درس
- ۵۰ مقدمه
- ۵۱ یک. بیان تفصیلی دیدگاه‌ها
- ۵۳ دو. دیدگاه صحیح
- ۵۴ ۱. مؤیدهای قرآنی دیدگاه علامه
- ۵۷ ۲. نقد و رد دیدگاه‌های رقیب
- ۵۷ دیدگاه اول: آدم نوعی
- ۵۹ نقد این دیدگاه
- ۶۱ دیدگاه دوم: تعدد نوع انسان
- ۶۲ نقد و پاسخ علامه
- ۶۳ دیدگاه سوم: تکامل انسان (فرضیه داروین)

۶۶	نقد پندار داروین
۷۳	دیدگاه نهایی علامه
۷۵	پرسش‌های درس
۷۵	منابعی برای مطالعه بیشتر

درس سوم: شیوه خلقت حوا؛ چگونگی تکثیر نسل بشر؛ طول عمر انسان

(۷۷-۹۲)

۷۷	اهداف درس
۷۷	مقدمه
۷۸	۱. چگونگی خلقت حوا
۷۸	یک. بیان دیدگاه
۸۰	دو. تحلیل روایی
۸۱	۲. ازدواج فرزندان آدم با یکدیگر و تکثیر نسل انسان
۸۲	یک. دیدگاه علامه
۸۳	پاسخ به چند شبهه
۸۶	دو. دیدگاه روایات
۸۷	۳. طول عمر انسان
۸۸	دیدگاه علامه
۸۹	یک سؤال و اشکال
۹۰	دلالت روایات
۹۱	پرسش‌های درس
۹۱	منابعی برای مطالعه بیشتر

درس چهارم: حقیقت انسان

(۹۳-۱۱۲)

۹۳	اهداف درس
۹۳	مقدمه

۹۴	انسان، وجودی دو بُعدی
۹۸	روح به منزله حقیقت و انسانیت انسان
۹۹	معنای نفس و روح و تفاوت آنها
۱۰۰	یک. معنای نفس
۱۰۱	دو. معنای «روح»
۱۰۲	چیستی و حقیقت روح
۱۰۳	الف. عدم وجود روح در روح انسانی
۱۰۳	ب. امکان بودن روح
۱۰۵	سه. نقد ادعاهای کتب
۱۰۷	چهار. ارتباط «روح» با بدن انسانی
۱۰۸	چگونگی ایجاد «روح»
۱۰۸	یک. دیدگاه‌ها
۱۰۹	دو. سیر شکل‌گیری روح انسان
۱۱۱	سه. چگونگی تبدیل جسم مادی به روح مجرد
۱۱۲	پرسش‌های درس
۱۱۲	منابعی برای مطالعه بیشتر

درس پنجم: ویژگی‌های روح

(۱۱۳-۱۳۲)

۱۱۳	اهداف درس
۱۱۴	۱. تجرد روح
۱۱۴	یک. دلایل تجرد روح
۱۱۴	الف) دلایل نقلی
۱۱۵	ب) دلایل عقلی
۱۱۶	دو. اشکالات مادی‌گرایان و پاسخ به آنها
۱۱۹	۲. تعالی و سقوط روح
۱۲۰	۳. ارتباط و اتحاد روح با بدن

۱۲۱.....	یک. ارتباط در ابتدای خلقت
۱۲۱.....	دو. ارتباط در دنیا
۱۲۳.....	سه. مسئله خواب و رؤیا
۱۲۴.....	یک. عوامل مؤثر بر رؤیاهای ما
۱۲۴.....	دوم. شکل‌گیری رؤیاهای حقیقی و اتصال نفس و روح با رؤیا
۱۲۶.....	سوم. تقسیم رؤیا به صادق و کاذب یا صریح و غیرصریح
۱۲۸.....	چهار. راننده (بدن و روح) در خواب
۱۲۹.....	پنج. ارتباط در عالم قبر وبرزخ
۱۳۰.....	شش. ارتباط در قیامت
۱۳۱.....	۴. جاودانگی روح
۱۳۲.....	پرسش‌های درس
۱۳۲.....	منابعی برای مطالعه بیشتر

درس ششم: هدف (۱) معنای هدف

(۱۴۸-۱۳۳)

۱۳۳.....	اهداف درس
۱۳۳.....	هدفی فراتر از سود
۱۳۴.....	۱. اهمیت چرایی خلقت انسان
۱۳۵.....	۲. خاستگاه پرسش از هدف خلقت
۱۳۵.....	یک. موضع فعالانه و برآمده از معرفت و کشف حقیقت
۱۳۶.....	دو. موضع منفعلانه و اعتراضی
۱۳۷.....	۳. معنای هدف یا غرض خداوند
۱۳۷.....	یک. معنای هدف و غرض
۱۳۸.....	دو. بازگشت غرض به موجودات
۱۴۰.....	سه. تبیین هدفمندی خدا
۱۴۷.....	پرسش‌های درس
۱۴۷.....	منابعی برای مطالعه بیشتر

درس هفتم: هدف آفرینش انسان (۲): اهداف آفرینش (بلا و آزمایش)

(۱۶۸-۱۴۹)

۱۴۹.....	اهداف درس
۱۵۳.....	۱. چپستی و چگونگی امتحان
۱۵۳.....	۲. هدایت الهی، بستر امتحان و ابتلای انسان
۱۵۵.....	۳. انسان و ابتلا بستر کمال
۱۵۶.....	۴. اقسام انسان
۱۵۶.....	۵. ابتلا به کفر (محقق)
۱۶۰.....	۶. دوری اهل ایمان (تجیص)
۱۶۱.....	۷. تفاوت امتحان الهی و بشری
۱۶۳.....	۸. مصادیق امتحان و ابزار آن
۱۶۵.....	۹. همگانی بودن امتحان و سنت الهی
۱۶۶.....	۱۰. سخن آخر علامه
۱۶۷.....	۱۱. پرسش‌های درس
۱۶۷.....	۱۲. منابعی برای مطالعه بیشتر

درس هشتم: هدف آفرینش انسان (۳): رحمت، محبت، عبادت

(۱۸۸-۱۶۹)

۱۶۹.....	اهداف درس
۱۶۹.....	۱. رحمت الهی
۱۷۰.....	یک. معنای اختلاف
۱۷۱.....	دو. معنای رحمت
۱۷۱.....	سه. نقد دیدگاه اختلاف
۱۷۳.....	۲. ورود به جهنم
۱۷۷.....	۳. عبادت و پرستش
۱۷۸.....	یک. معنای عبادت
۱۷۸.....	الف. عبادت تکوینی

۱۸۰	ب) معرفت
۱۸۱	ج) دیدگاه برگزیده (عبادت تشریعی)
۱۸۳	دو. تحلیل هدف بودن عبادت
۱۸۴	۴. وجه جمع اغراض خلقت انسان
۱۸۶	حاصل دیدگاه علامه
۱۸۶	پیش‌های درس
۱۸۷	منابعی برای مطالعه بیشتر

درس نهم: معنای زندگی (۱): دیدگاه‌ها در معنای زندگی

(۱۸۹-۲۱۸)

۱۸۹	اهداف درس
۱۹۰	ضرورت پرسش از معنای زندگی
۱۹۱	یک. زندگی چیست؟
۱۹۲	دو. معنای «معنا»
۱۹۴	سه. معنای زندگی
۱۹۸	دیدگاه‌ها در باب معنای زندگی
۱۹۹	یک. دیدگاه بی‌معنایی زندگی (پوچ‌گرایان)
۱۹۹	الف) بیان دیدگاه
۲۰۰	ب) مختصات احساس پوچی
۲۰۲	دو. دیدگاه‌های طبیعت‌گرا
۲۰۲	بیان دیدگاه
۲۰۲	الف) نظریه‌های انفسی (شخص‌گرایی)
۲۰۲	ب) نظریه‌های آفاقی (عین‌گرایی)
۲۰۶	۱. نظریه‌های آفاقی کامل
۲۰۹	۲. نظریه‌های آفاقی محض
۲۰۹	سه. دیدگاه‌های فراطبیعت‌گرا
۲۱۰	الف) نظریه فراطبیعت‌باور روح‌محور

- ۲۱۲..... (ب) نظریات فراطبیعت باور خدامحور.....
 ۲۱۶..... پرسش‌های درس.....
 ۲۱۷..... منابع برای مطالعه بیشتر.....

درس دهم: معنای زندگی (۲): معنای زندگی از دیدگاه علامه طباطبائی

(۲۱۹- ۲۴۶)

- ۲۱۹..... اهداف درس.....
 ۲۲۰..... ۱. تفسیر معانی به حقیقی و اعتباری.....
 ۲۲۱..... ۲. ضرورت بی‌اعتباری دیگر.....
 ۲۲۲..... ۳. ترسیم نقشه‌ها از طریقه «هدایت عمومی».....
 ۲۲۳..... ۴. دنیا ظرف تحقق «شنا» یا «بی‌معنایی».....
 ۲۲۵..... ۵. جلوه‌های بی‌معنایی.....
 ۲۲۶..... یک. لهُو و لعب بودن حیات دنیوی.....
 ۲۲۸..... دو. زینت بودن امور دنیا.....
 ۲۳۱..... سه. متاع بودن دنیا.....
 ۲۳۲..... چهار. تفاخر و تکاثر.....
 ۲۳۳..... ۶. حیات طیبیه، جلوه زندگی معنادار.....
 ۲۳۳..... یک. داشتن هدفی متعالی.....
 ۲۳۳..... دو. انطباق با فطرت.....
 ۲۳۴..... سه. ابزاری بودن حیات دنیوی.....
 ۲۳۷..... چهار. تحقق حیات طیبیه.....
 ۲۳۸..... ۷. عنصر خدا و دین در معنا بخشی زندگی.....
 ۲۴۰..... الف) ایمان به خدا و معنای زندگی.....
 ۲۴۱..... ب) دین و معنای زندگی.....
 ۲۴۵..... پرسش‌های درس.....
 ۲۴۵..... منابع برای مطالعه بیشتر.....

درس یازدهم: انسانِ مجبور یا مختار

(۲۶۸-۲۴۷)

۲۴۷	اهداف درس
۲۴۷	یک استدلال بر بی‌اختیاری
۲۴۸	۱. دلیل بر اختیار انسان
۲۵۰	۲. نقد جبر و تفویض
۲۵۲	۳. چگونگی دخالت الهی در کارهای شر
۲۵۵	۴. بررسی چند شبهه عداقی
۲۵۵	یک. زلف‌ماندم و مشیت الهی
۲۵۷	اراده تکوین و نشیعی خدا
۲۵۹	دو. منشأ هدایت و صوت انسان‌ها
۲۶۲	سه. ارزیابی جبر یا اختیار و من و کما در فعل خود
۲۶۳	۱. تبیین روایی
۲۶۵	۲. تبیین قرآنی
۲۶۷	نتیجه بحث
۲۶۸	پرسش‌های درس
۲۶۸	منابع برای مطالعه بیشتر

درس دوازدهم: انسان و قضا و قدر الهی

(۲۸۴-۲۶۹)

۲۶۹	اهداف درس
۲۷۰	یک. تبیین عقلی قضا و قدر
۲۷۳	دو. تحلیل دیدگاه نقلی
۲۷۴	تبیین دیدگاه «امر بین الأمرین»
۲۸۳	پرسش‌های درس
۲۸۴	منابعی برای مطالعه بیشتر

منابع و مآخذ

(۲۹۶-۲۸۵)

سخنی با استادان محترم معارف اسلامی

چیستی و ابعاد وجودی انسان کانون توجه و اهتمام معارف و حیانی اسلام است. اندیشمندان بزرگ اسلامی، با خیره‌اندازی معارف و حیانی قرآن، انسان‌شناسی دینی را برترین نوع انسان‌شناسی می‌دانند و بر همین اساس، کوشش می‌کنند با تکیه بر متن قرآن و روایات، از قواعد عقلی و یافته‌های تحلیلی در علوم مختلف، از جمله فلسفه، عرفان، حدیث، تفسیر و...، همچنین با استفاده از مجموع روش‌های تجربی، عقلی و شهودی به تبیین انسان در پرتو معارف نقلی و عقلی اسلام بپردازند.

علامه طباطبایی رحمه‌الله نمونه بارز ارائه انسان‌شناسی دینی است. این علاوه بر تبیین‌ها و تحلیل‌های مبسوط ضمنی، در آثاری مانند تفسیر عظیم *المیزان*، آثار مستقلی در خصوص انسان نیز نگاشته است که سه رساله «انسان قبل از دنیا»، «انسان در دنیا» و «انسان بعد از دنیا» از جمله این آثار است. ارزش‌های حقیقی و بایستگی‌های حیات دنیوی انسان، آثار اعمال دنیوی انسان در نشأت و احوال آخروی (از مرز قبض روح تا قیامت و بهشت و دوزخ و...)، مباحث دقیق و بسیار مهمی است که علامه به صورت جامع و دقیق به تبیین آنها پرداخته است.

بر اساتید محترم معارف اسلامی پوشیده نیست که صحنه معرفی انسان به نسل نو، از گرایش‌ها و مکاتب خرد و کلان خالی از التقاط نیست. از این رو عنایت ویژه به قوت و

استحکام آراء، تنوع در محتوا، بیان شیوا، بهره‌برداری از شیوه‌های نوین آموزشی، ارجاع فراگیران به متون و منابع دیگر، در عین ملاحظه سطح معرفتی، شرایط ذهنی و نیازهای علمی مخاطبان، از ضرورت‌های حیاتی این درس به‌شمار می‌رود. منابع حکمت و اندیشه اسلامی، از جمله آثار پرمحتوای علامه طباطبائی (ره)، لبریز از دلایل متعدد و متنوع در تبیین حقیقت متعالی انسان و ابعاد ظاهری و باطنی اوست. بی‌گمان ارائه هنرمندانه این سرمایه بزرگ به سرپرستاران حقیقت، عملی، مفید و راهگشاست.

طلیعه سخن

در روزگار ما که دانش در عرصه‌های مختلف، انسان را مشغول ساخته و صنعت و تکنولوژی، او را سرشار از کشف‌های نوبه‌نو کرده است، حقیقت انسان و پرداختن به آن، بیش از پیش به فراموشی سپرده شده است. گویی آدمی خود اصرار دارد به هر شیوه‌ای، به این نسیان دامن زند و پرسش‌های بنیادین مربوط به حیاتش را در این ماجرای پرزرق و برق به فراموشی سپارد تا با خیالی آسودگی با سرگشته‌ای کند و از به چنگ آوردن متاع بیشتر دنیا بازماند.

«انسان‌شناسی» که مسائل و پرسش‌های گوناگون درمورد انسان را به صحنه اندیشه و تأمل می‌کشاند، رشته‌ای نیست که صرفاً در قالب سطوری در دسترس و به‌دسترس‌اند انسان را به ساحل شناخت بنشانند؛ چراکه فطرت انسان اگر جویای دانایی و آگاهی از آغاز و انجام آدمی نباشد و او را به کسب معرفت درباره وجود انسان وادار نکند، این علم نیز مانند بسیاری از علوم، هیچ اثر و ثمری نخواهد داشت. آنچه معارف مربوط به شناخت انسان را در دیگر نحله‌های فکری متمایز نموده، کتاب وحی و اندیشه‌های متعالی اولیای معصوم است که هم قوای ادراکی انسان را در نظر گرفته و هم به قوای عاطفی او توجه نموده تا ضمن خطاب «علیکم انفسکم»، انسان را به مقام «قوا انفسکم»^۱ برساند و او را با معنای زندگی و هدف خلقتش آشنا سازد و ابدیت و فرجام او را - که سعادت جاودانی است - رقم زند.

۱. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ... (التحریم (۶۶): ۶)

در این میان، تفسیر وحی و بیان دیدگاه وحیانی، اندیشه‌ای عمیق می‌طلبد تا با بهره‌گیری معنوی و صید معارف ناب دین حق بتواند پرسش‌های انسان را پاسخ گوید. در این زمینه، علامه طباطبائی با بهره‌گیری از معارف ناب اسلامی و تعمق در آنها، راهی بی‌بدیل را پیش روی طالب معارف می‌گشاید و انسان را به ساحل امن دانایی و توانایی در سیر صحیح زندگی، می‌نشانَد.

در این کتاب کوشیده شده تا با بهره‌گیری از آثار علامه طباطبائی به ویژه تفسیر ارزشمند المیزان^۱ که سراسر معارف عمیق فکری و عملی است - مباحث مربوط به انسان سامان‌دهی شود و عمده مسائل انسان‌شناسی مطرح گردد. این اثر دارای چند ویژگی است:

۱. با در نظر گرفتن روش‌های حوز در ارائه دروس معارف اسلامی و با دقت در پرسش‌ها و شبهات دانشجویان سعی شده است مهم‌ترین دغدغه‌ها و شبهات دانشجویان، محور مباحث باشد. معنای زندگی، هدف از خلقت انسان، یا مسئله اختیار انسان و قضا و قدر الهی، از بنیادی‌ترین موضوعاتی است که در این نوشتار بدانها پرداخته‌ایم.

۲. کوشیده‌ایم تا فهم مطالب عقلی و استدلالی و برخی از مباحث پیچیده را از طریق ساده‌نویسی و بیان مثال‌ها، آسان‌تر سازیم؛ ضمن آنکه بنای کارنده تا حد امکان، استفاده از منابع فارسی بوده است تا ضمن ارائه روان مطالب، امکان بهره‌گیری مباحث در آثار فارسی علامه نیز ممکن باشد. البته بنای نویسنده بر تطبیق مباحث با متون عربی بوده تا به گونه‌ای دقیق‌تر ارائه گردد.

۳. در این اثر با بیان پیش‌سازمان‌دهنده‌ها و مطالبی که در قالب: «بیندیشیم»، «پرسش»، «تفکر» و «تأمل» در کادر مستطیلی ارائه شده است، زمینه مشارکت دانشجویان فراهم شده تا ضمن فعالیت آنها، فهم آنان از مباحث عمیق‌تر گردد.

۴. مباحث این کتاب در چند دوره در مقطع کارشناسی دانشگاه تهران و دانشگاه معارف اسلامی قم تدریس شده و سعی بر آن بوده تا منطبق بر فهم و سطح دانشجویان کارشناسی سامان یابد؛ هرچند در دوره‌های کارشناسی ارشد نیز قابل استفاده است.

از همکاران ارجمند در دانشگاه معارف اسلامی که پیشنهاد این اثر را مطرح و با حمایت و پیگیری‌های مداوم، زمینه انتشار آن را فراهم نمودند، سپاسگزارم. بیش و پیش از همه، از جناب آقای دکتر غلامحسین گرامی، معاون وقت پژوهش و جناب آقای دکتر رجبی، مدیر وقت گروه مبانی نظری اسلامی در این باب تشکر ویژه می‌نمایم. از همکاران دیگر مجموعه جناب آقای دکتر حسین ارجینی معاون محترم پژوهش، جناب آقای دکتر پناهی آزاد مدیر محترم گروه مبانی نظری اسلام و جناب آقای سید سعید روحانی مدیر محترم امور پژوهش نیز که شرایط انتشار این اثر را فراهم کردند تشکر می‌کنم. همچنین از دوست فرهیخته‌ام جناب آقای دکتر غلامحسین حوادپور که با بازبینی علمی اثر نکات سودمندی را متذکر شدند تشکر و قدردانی می‌کنم.

حقیر با همه تلاشی که در بیان مباحث داشته و چندین بار مباحث را مطالعه و بازنویسی نموده‌ام، خود را از راهنمایی و ارائه نکات سودمند نا‌دان منصف بی‌نیاز نمی‌دانم. از این رو از همه استادان و دانشجویان خواستارم که با نقد سازنده پیشنهادهای خود بر غنای این اثر بیفزایند.

من به سرچشمه خورشید نه خود بردم راه ذره‌ای بودم و هرتو مرا بالا برد

مجتبی جواد فلاح

شهریور ۱۳۹۶